

Madzsar József

Kun Béla Szabó Ervin halálának hírére azt írta róla a *Pravda* 1918. október 19-i számában, hogy „szilárd marxista volt, akit csak a halál akadályozott meg abban, hogy egy internacionális kommunista párt vezére legyen Magyarországon”. Mégse tekinthető Szabó Ervin munkássága torzónak, félbemaradtnak, hiszen akadt, aki közvetlenül továbbfolytatta mind gyakorlati, mind elméleti tevékenységét: legjobb barátja, közvetlen munkatársa, hagyatékának őrzője, *Madzsar József* (1876–1944).

E folytatást azonban nem úgy kell érteni, hogy híve, tanítványa, követője lett volna, hiszen Madzsar egy évvel idősebb volt Szabónál, és csupán egy viszonylatban tekinthető utódnak: a Fővárosi Könyvtárban mint főkönyvtáros Szabót annak halála után követte 1918-ban az igazgatói székben. Egyébként életükre inkább a párhuzamosság a jellemző, azzal a kiegészítéssel, hogy Madzsar tanulmányainak irányánál fogva nehezebben, némi kerülőkkel jutott a munkásmozgalom baloldali szárnyának élvonalába, hogy azután — immár Szabó halála után — betöltse — a kommunista párt keretei között — azt a szerepet, amelyre Szabó is hivatott lett volna, ha életben marad.

Még egy különbséget kell azonban előrebocsátani: Madzsar életműve Szabóéhoz képest nemcsak egyértelműbb megítélés alá esik, hanem jobban is kidolgozott, ami főleg Kárpáti Endrének, a *Madzsar József Válogatott Írásai* (Budapest 1967) válogatójának köszönhető, aki majd egy negyedszázadot áldozott arra, hogy Madzsar változatos életének és munkásságának legkisebb mozzanatát is kikutassa, és egy terjedelmes és alapos biográfiával — a *Válogatott Írások Bevezetésével* — gazdagítsa a magyar munkásmozgalom teoretikusairól szóló irodalmat. Ez a mű felment bennünket attól, hogy Madzsar szerteágazó tevékenységét részletesen kövessük, és így mind életrajzából, mind íásaiból azokat a mozzanatokat emeljük csak ki, amelyek mint a marxista elmélet művelőjének bemutatásához szükségesek.

Orvosi diplomát szerzett a budapesti egyetemen — közben egy évig Páduában folytatta tanulmányait —, majd az egyetem fogászati klinikáján mint tanársegéd dolgozott, és szakirodalmi tevékenységet is kifejtett. 1905-ben rendelőt nyitott, és fogorvosi gyakorlatát 1911-ig folytatta. Később is praktizált hosszabb-rövidebb ideig — midőn minden más jövedelmi forrás bezárult előtte —, de ez a munkaterület nem elégítette ki. 1912-ben főkönyvtárosi állást vállalt a Szabó Ervin vezette Fővárosi Könyvtárban, és Szabó érdemeit e téren semmivel sem kisebbíti, ha megállapítjuk, hogy Madzsarnak is tetemes része volt abban, hogy ez az intézmény tudományos és szociális tekintetben nemzetközileg is jelentőségre emelkedett. Szabó halála után mint igazgató csak rövid ideig, 1919-ig állt a könyvtár élén. A forradalmi események más irányba terelték tevékenységét.

Mint orvos kezdettől fogva nem maradt meg a klinika és privát rendelője keretei között: egyrészt a természettudományok felé orientálódott és azok több ágában fejtett ki irodalmi munkásságot, másrészt pedig felismervén, hogy a betegségeknek nemcsak biológiai-fiziológiai alapjai vannak, hanem jelentős társadalmi összefüggései is — és az orvostudomány feladatai nem merülnek ki a már bekövetkezett betegségek gyógyításában, hanem hivatása a megelőzés is —, intenzíven részt vesz az alkoholizmus elleni küzdelemben, az anya- és csecsemővédelem intézménye-sítésében.

E munkássága különösen a háború alatt válik nagy jelentőségűvé. Feltűnést és élénk diszkusziót vált ki *A jövő nemzedék védelme és a háború* (Budapest 1916) című munkája, amelyben nagy statisztikai apparátussal mutatja ki, hogy „az ember-vesztés a háborúban három különböző forrásból származik, mégpedig a tulajdon-